

Ohjauksalan koulutus-
ja tutkimusyksikkö

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Miksi tieto ei aina siirry?

Tiedonsiirron tarkastelua alakoulusta yläkouluun ja toiselle
asteelle

Mari Lyyra

2012

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

MIKSI TIETO EI AINA SIIRRY?

Tiedonsiirron tarkastelua alakoulusta yläkouluun ja toiselle asteelle

Mari Lyyra

2012

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Lyyra, Mari

Miksi tieto ei aina siirry? Tiedonsiirron tarkastelua alakoulusta yläkouluun ja toiselle asteelle.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2012, 27s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä
ISSN

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli selvittää tiedonsiirtoon liittyviä ongelmia alakoulusta yläkouluun ja toiselle asteelle. Kehittämishankkeessa selvitetään tiedonsiirtoon liittyvää ohjeistusta lakitasolta opetussuunnitelmaan ja käytännön toimijoiden näkemyksiä.

Kehittämishankkeen aineisto koostuu opinto-ohjaajien, aineenopettajien, erityisopettajien ja luokanopettajien vastauksista sähköpostitse lähetettyihin kysymyksiin tiedonsiirrosta oppilaitoksissa. Vastaajia (yhteensä kymmenen) on sekä suurista että pienistä kunnista Suomessa ja he edustavat alakouluja, yläkouluja, lukioita ja ammatillisia oppilaitoksia.

Vastaajien mukaan tiedonsiirto toimii hyvin pienessä oppilaitoksessa ja ylipäänsä alakouluissa. Monet kokevat tiedon siirtyvän hyvin myös oppilaitoksesta toiseen. Sen sijaan yläkoulujen ja toisen asteen sisällä tieto ei tunnu kulkevan oppilashuoltoryhmältä opetushenkilökunnalle. Suunnitelmatasollakaan ei mainita työnjakoa oppilaitosten sisällä. Tähän kehittämishankkeeni päätulokseen, tiedonsiirron pulmiin oppilaitosten sisällä, esittelen laatimani mallin, jonka mukaan tieto saataisiin siirtymään tarkoituksenmukaisesti ja suunnitellusti. Ehdotuksen laadinnassa olen käyttänyt tukena kehittämishankkeessani saamaa aineistoa, ohjauksen tutkimuskirjallisuutta ja omia kokemuksiani. Työnjakoa oppilaitoksen sisällä tarkastellaan holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin mukaan oppilaiden ja heidän huoltajiensa näkökulmasta.

Onnistuneessa tiedonsiirrossa vastuu on jakaantunut nuoren, huoltajan, opinto-ohjaajan, erityisopettajan ja luokan- tai ryhmänohjaajan kesken ja jokainen ymmärtää vastuunsa ja tehtävänsä. Esimiehen tehtävä on huolehtia siitä, että koulun toimijat hoitavat osuutensa. Aina huoltajilla ja nuorella itsellään ei ole voimavaroja tai mahdollisuutta hoitaa omaa osuuttaan. Silloin koulun toimijoiden on otettava suurempi vastuu siitä, että nuoren etu toteutuu.

Avainsanat: tiedonsiirto, nivelvaihe, erityinen tuki, työnjako, holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli.

ABSTRACT

Lyyra, Mari

Why Does Not the Information Always Transfer? A review of the flow of information from primary to secondary school and up to upper secondary school.

Jyväskylä: University of Jyväskylä. Teacher Training Department. Training and Research of Guidance, 2012, 27p.

Projects and Procedures to Improve Guidance

ISSN

The purpose of this development project was to review the problems in the flow of information from primary to secondary school and up to upper secondary school. In this development project the guidelines of the flow of information from low level into curriculum were clarified and the views of teachers and counsellors were regarded.

The material of this development project consists of the responses of counsellors, secondary school teachers, special education teachers and primary school teachers to an email about the flow of information between and within schools. The respondents (ten in total) were from big and small towns in Finland and they work in primary schools, secondary schools and upper secondary schools.

According to the respondents the flow of information worked well in smaller schools and in primary schools in general. Many of the respondents experienced the flow of information operating well also from a school to another. But it seems that the information did not transfer within the secondary schools from the student welfare working group to the teaching personnel. The division of work within the schools was not mentioned on the strategy level. To the main concern of this development project, namely to the problems in the flow of information within the schools, I introduce a pattern that helps the information flow practically and as planned. When compiling this proposal I used the results of this development project, the literature about guidance and my own experiences. The division of work within the schools is viewed from the holistic student-centered guidance approach from the students' and their parents' point of view.

In a successful flow of information the responsibility is shared with the student, parents, counsellor, special education teacher and group teacher and all of them understand their responsibility and part. The task of the superior is to make sure that all the others manage their part in the flow of information. The parents and students do not always have enough strength to take their part. In this case the school personnel needs to ensure that the interest of the student will be realized.

Key words: flow of information, transition point, special support, division of work, holistic student-centered guidance approach

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN RAKENNE JA TOTEUTUS.....	7
3 TIEDONSIIRTOA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	9
4 OPETUSSUUNNITELMA.....	10
4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelmaudistus	10
4.2 Tiedonsiirto opetussuunnitelmassa	10
4.3 Salassapito ja työnjako.....	11
5 TEORIATAUSTAA	12
6 TIEDONSIIRTO NIVELVAIHEESSA.....	14
6.1 Paikallinen suunnitelmataso.....	14
6.2 Alakoulusta yläkouluun	15
6.3 Yläkoulusta toiselle asteelle.....	15
7 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA	16
7.1 Tiedonsiirto oppilaitosten välillä	16
7.2 Tiedonsiirto oppilaitoksen sisällä	17
7.3 Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot.....	18
8 POHDINTAA	21
8.1 Tiedonsiirto ongelmallista oppilaitosten sisällä yläkouluissa ja toisella asteella	21
8.2 Ehdotus toimintamalliksi oppilaitosten sisäiseen tiedonsiirtoon	22
LÄHTEET.....	25

1 JOHDANTO

Olen liian usein kuullut tapauksista, joissa opetuksen kannalta oleellinen tieto ei ole siirtynyt niin kuin olisi pitänyt opetusalan ammattilaiselta toiselle. Vielä useammin olen kuullut opettajienhuoneissa keskustelua siitä, etteivät aineenopettajat ja jopa luokanvalvojat saa tietoa oppilaista. Joskus olen myös kuullut oppilashuoltoryhmää sanottavan ”salaseuraksi”, joka touhuilee omiaan, eikä kerro muulle työyhteisölle työstään ja toimenpiteistään. Tällaisissa tilanteissa tunnen piston sydämessäni. Miten me erityisopettajat voisimme hoitaa työmme paremmin niin, että tarpeellinen tieto siirtyisi ja oppilaan opinpolku jatkuisi mahdollisimman jouhevasti koulusta toiseen ja eri koulutusasteelta toiselle? Haluan painottaa nimenomaan oppilaan parasta. Kyse ei ole opettajien uteliaisuudesta, vaan siitä, että he osaisivat toimia oikein ja tarkoituksenmukaisesti kunkin oppilaan kohdalla. Aina opettajille ei voida kertoa, millaisen tuen piirissä oppilas on, mutta yleensä tietoisuus siitä, että asia on hoidossa, riittää. Olen nyt opiskelemassa opinto-ohjaajaksi ja jatkossa minulla on kaksoisrooli ja -pätevyys osallistua tiedonsiirtoon työssäni. Ajattelen, että se tuo entistä enemmän vastuuta. Haluan osata toimia oikein ja tarkoituksenmukaisesti, ja siksi perehtyä aiheeseen.

Tämän kehittämishankkeen tarkoitus ei ole osoitella sormella jotakin kuntaa, koulua tai ammattiryhmää. Olen kerännyt aineistoni useasta kunnasta, isoista ja pienistä, sekä eri kouluasteilta. Olen ollut yhteydessä luokanopettajien, aineenopettajien, opinto-ohjaajien ja erityisopettajien kanssa sekä lähettävistä että vastaanottavista oppilaitoksista. Näiden keskusteluiden perusteella olen muodostanut itselleni käsityksen, jonka kirjoitan auki tässä kehittämishankkeessa. Haluan avata niitä ”kipupisteitä” tai ”kompastuskiviä”, joita tiedonsiirrossa saattaa esiintyä. Toimiva tiedonsiirto parantaa opiskelijoiden menestystä opinnoissaan ja voi toisella asteella ehkäistä opintojen keskeyttämistä ja sitä kautta jopa syrjäytymistä. Hyvin siirretty tieto ja opiskelijan tarpeet huomioiva opintojen valmistelu parantaa myös opiskelijoiden sitoutumista opintoihin. Työni tarkoituksena on selvittää itselleni tiedonsiirtoon liittyvä ohjeistus aina lakitasolta opetussuunnitelmaan, tutustua aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja kirjoittaa käytännön toimijoiden näkemyksistä. Toivon, että tämä auttaa minua ja muita lukijoitani huomioimaan ja sitä kautta kiertämään tarkastelemani ongelmakohdat.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN RAKENNE JA TOTEUTUS

Kehittämishankkeeni tarkastelee tiedonsiirtoa alakoulusta yläkouluun ja toiselle asteelle. Oppilashuoltotyöryhmät ovat moniammatillisia työryhmiä ja esimerkiksi terveydenhoitajien toiminta perustuu potilaslakiin (§13.2), joka rajaa opettajat tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle. Vaikka kehittämishankkeeni käytännön kokemukset keskittyvätkin opetushenkilökunnan (luokanopettajat, aineenopettajat, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat) väliseen tiedonsiirtoon, mainitsen laki-osiossa ne keskeiset lait, joihin oppilashuoltotyöryhmän toiminta perustuu. Näin tiedonsiirron viitekehys on helpompi ymmärtää.

Aluksi esittelen, mitä laki ja opetussuunnitelma sanovat tiedonsiirrosta Suomessa. Sen jälkeen käsittelem lyhyesti teoriaa, johon ohjaus ja ylipäättään opetussuunnitelma Suomessa perustuu. Luvussa 6 esittelen nivelvaiheet alakoulusta yläkouluun ja yläkoulusta toiselle asteelle ja kerron, millaisia käytäntöjä kirjallisuus ja omat haastateltavani tuovat esille. Samassa luvussa esittelen ohjausta niiden kuntien suunnitelmatasolla, joissa vastaajat työskentelevät. Sen jälkeen tarkastelen luokanopettajien, aineenopettajien, erityisopettajien ja opinto-ohjaajien kokemuksia. Lopuksi pohdin, miten kehittämishankkeessani esille tulleet ongelmakohdat olisi vältettävissä. Mietin myös, millainen työnjako kouluissa voisi olla opetushenkilökunnan välillä, jotta tiedonsiirto sujuisi jouhevasti.

Toteutin aineistonkeruun lähettämällä sähköpostitse kysymyksiä tuntemilleni luokanopettajille (5), aineenopettajille (5), erityisopettajille (5) ja opinto-ohjaajille (5) ympäri Suomea. Vastauksia sain sekä pieniltä, että isoilta paikkakunnilta, kaikista edellä mainitsemistani ryhmistä, yhteensä kymmenen. Luokanopettajista vastasi kolme, aineenopettajista kaksi, erityisopettajista yksi ja opinto-ohjaajista neljä. Erityisopettajan kokemukset ovat sekä alakoulusta että yläkoulusta ja opinto-ohjaajien kommentit taas yläkoulusta ja toiselta asteelta (lukio ja ammatillinen koulutus). Aineenopettajien kommentit ovat yläkouluista.

Sähköpostiviestini sisälsi seuraavat kysymykset:

- 1) Miten tiedonsiirto toteutetaan oppilaitosten välillä? Entä oppilaitoksen sisällä?
- 2) Mitä tietoa siirtyy?
- 3) Mitkä tiedot ovat mielestäsi "opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja? ts. Miten tulkitset lakia?
- 4) Onko tiedonsiirron kannalta merkitystä sillä, kuuluuko oppilas yleiseen, tehostettuun vai erityiseen tukeen?
- 5) Onko jotakin tietoa, joka siirtyy KAIKISTA oppilaista / opiskelijoista?
- 6) Siirtyykö tietoa vahvuuksista?
- 7) Miten koet tiedonsiirtymisen toimivan käytännössä?

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja näin tuoda uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineisto kadottamatta sen informaatiota ja näin saamaan hajanaisesta aineistosta selkeä ja mielekäs kokonaisuus. Laadullisen aineiston analyysitapoja on olemassa useammanlaisia ja niiden soveltaminen riippuu ainakin jossain määrin aineiston laadusta. (Eskola & Suoranta 1999, 138, 152.)

Tässä kehittämishankkeessa käytin analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Analyysin lähtökohtana pidin sähköpostiviestillä lähetettyjä kysymyksiä. Samaa asiaa käsittelevät tekstikohdat järjestin suuremmiksi kokonaisuuksiksi. (Patton 1990, 376.) Kun olin käynyt läpi koko aineiston, vertasin teemojen suhteita toisiinsa ja mahdollisuuksien mukaan yhdistin niitä suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Lopulta päädyn kolmeen teemaan: tiedonsiirto oppilaitosten välillä, tiedonsiirto oppilaitoksissa ja opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot. Viimeinen teema sisältää kaiken

sen materiaalin, jota sain itse tiedosta, jota siirretään: mitä tietoa siirtyy, siirtyykö jotakin tietoa kaikista oppilaista, lain tulkinta, yleisen, tehostetun ja erityisen tuen merkitys ja vahvuudet. Sähköpostiviestini viimeisen kysymyksen, eli miten tiedonsiirto toimii käytännössä, vastaukset yhdistin sisällön mukaan sopivimman teeman alle.

3 TIEDONSIIRTOA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetus suunnitelman mukaista opetusta, oppilaan ohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä (§30). Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana (§2). Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa (§3). Kun käsitellään oppilasta koskevaa tiedonsiirtoa, taustalla on siis *oppilaan oikeus* ja tarkoituksena on *edistää oppilaiden edellytyksiä osallistua*.

Perusopetuslaissa on kaksi pykälää, jotka käsittelevät tiedon siirtoa: §40 käsittelee henkilötietojen salassapitoa ja käsittelyä ja §41 tietojensaantioikeutta (laki perusopetuslain muuttamisesta 2010). Pykälässä 40 sanotaan, että ”oppilaan oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja tämän lain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot”. Ja edelleen: ”Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän tämän lain mukaisesti järjestämään opetukseen tai toimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan *opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot* uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä.” Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja ei saa kuitenkaan ilmaista sivulliselle. Oppilaan huoltajan kirjallisella suostumuksella opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja voidaan pyytää myös muilta tahoilta.

Tietojensaantioikeudesta sanotaan, että opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä (§41).

Oppilashuoltoa ohjaavia lakeja perusopetuslain §31a ja laki perusopetuksen muuttamisesta (642/2010) lisäksi on useita. Lastensuojelulain (630/1998) §7 käsittelee lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraamista ja edistämistä, §8 palvelujen kehittämistä kasvatuksen tukemiseksi, §9 tukea koulunkäyntiin ja § 25 ilmoitusvelvollisuutta. Kansanterveyslaki (66/1972) §14 ja laki kansanterveyslain muuttamisesta (626/2007) käsittelevät kouluterveydenhoidon järjestämistä. Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) käsittelee muun muassa salassapitoa (§24) ja viranomaisten välistä yhteistyötä (§29). (Oppilashuollon käsikirja 2011.) Edellä mainittujen lisäksi vaitiolovelvollisuutta viranomaisyhteistyössä ohjaavat laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki 785/1992), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki 812/2000), henkilötietolaki (523/1999) ja hallintolaki (434/2003). (Helminen 2009.)

4 OPETUSSUUNNITELMA

4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelmaudistus

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) todetaan oppilaanohjauksen kohdalla, että oppilaan turvallista siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea oppilaanohjaajien ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien sekä opettajien välisellä yhteistyöllä, joka ylittää oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 164.) Tiedonsiirtoa oppilaitoksesta toiseen ja niiden sisällä tarvitaan, että tämä turvallinen siirtyminen eri nivelvaiheissa onnistuu.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita muokattiin 2010 lähinnä oppimisen ja koulunkäynnin tuen osalta. Tuki muutettiin kolmiportaiseksi: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lukimat-verkkopalvelussa tuen muodoista kirjoitetaan seuraavasti: ”Laadukas opetus ja mahdollisuus saada ohjausta ja tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin on jokaisen oppilaan oikeus. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi lapsen oppimista tulee arvioida jatkuvasti, ja tukitoimet pitää aloittaa riittävän varhain. Näin ehkäistään vaikeuksien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Ryhmässä tehtävien säännöllisten arviointien tarkoituksena on tunnistaa mahdollisimman varhain ne lapset, joiden taitojen kehitystä pitää seurata tarkemmin tai jotka tarvitsevat tukitoimia.”

Opetussuunnitelmaudistuksen taustalla on perusopetuslain uudistus (642/2010). Mobergin (2002, 36-37, 43) mukaan erityisopetusta on alettu arvostella sen leimaavuudesta. On alettu puhua integraatiosta ja inklusiosta. Integraatiolla tarkoitetaan pyrkimystä toteuttaa erityiskasvatus yleisten kasvatuspalveluiden yhteydessä. Inklusiivinen opetus puolestaan lähtee siitä, että kaikki oppilaat käyvät alusta asti tavallista lähikoulua, jossa he saavat edellytystensä mukaisen yksilöllisen opetuksen. Miettisen (2007, 98) mukaan integraatioperiaate toteutuu toisella asteella käytännössä epätasaisesti eri koulutusaloilla ja perustutkinnoissa. Koulutuksen järjestäjien kohdalla tilanne on myös hyvin vaihteleva. Erityisopiskelijoilla ei ole mahdollisuutta päästä opiskelemaan suosituille aloille, kun taas vähemmän suosituilla aloilla tilanne on toinen. Poikkeuksia toki on, ja eräät koulutuksen järjestäjät mahdollistavat erityisopiskelun myös koulutusaloilla, joille opiskelijoita on hakeutumassa riittävästi.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet eivät erittele tiedonsiirtoa sen mukaan, kuuluuko oppilas yleisen, tehostetun vai erityisen tuen piiriin. Opetussuunnitelman perusteissa todetaan kuitenkin, että HOJKS-asiakirjaan voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. Jos huoltaja antaa luvan, HOJKS-asiakirja siirtyy uuteen kouluun. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 23.)

4.2 Tiedonsiirto opetussuunnitelmassa

Käsiteltäessä yksittäisen oppilaan tukeen liittyvää asiaa, oppilaan huoltajalle tulee antaa tietoa oppilasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Huoltajan kanssa tulee käydä läpi esimerkiksi huoltajan yksilöidyn kirjallisen suostumuksen merkitys oppilasta koskevan asian käsittelyssä sekä yhteistyön merkitys oppilaan kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 34.)

Edelleen muistutetaan, että tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista

oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. *Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi on syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.* Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 34.)

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän perusopetuslain mukaisesti järjestämään opetukseen tai aamu- tai iltapäivätoimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Uudella opetuksen järjestäjällä on myös pyynnöstä oikeus saada vastaavat tiedot. Salassa pidettäviä tietoja ei voida, ilman huoltajan suostumusta, antaa oppilaan siirtyessä muuhun kuin perusopetuslain mukaiseen opetukseen, esimerkiksi lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 50-51.)

4.3 Salassapito ja työnjako

Salassa pidettävistä asioista sanotaan näin: ”Salassapidolla tarkoitetaan asiakirjan pitämistä salassa ja kieltoa ilmaista tieto suullisesti eli vaitiolovelvollisuutta sekä kieltoa käyttää salaista tietoa omaksi eduksi tai toisen vahingoksi. Salassa pidettäviä ovat muun muassa tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta. Salassa pidettäviä ovat myös tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, opetuksesta vapauttamisesta sekä näihin liittyvät asiakirjat ja asiakirjoihin sisältyvät tiedot. Salassa pidettäviä ovat myös oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot, tiedot oppilaalle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta sekä oppilaan koesuoritukset. Oppilaalle annettavat todistukset ovat julkisia lukuun ottamatta todistuksiin poikkeuksellisesti sisältyvää oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia, joka on salassa pidettävä tieto.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 49.)

Opetussuunnitelmassa määritellään oppilaanohjauksen keskeiset tehtäväalueet koulun sisällä sekä toimintaperiaatteet koulun ulkopuoliselle työlle. Kunnan ja koulun opetussuunnitelman osaksi on syytä laatia suunnitelma, jossa käsitellään eri toimijoiden tehtävät oppilaanohjauksessa. Tässä voidaan käsitellä, mitä tekevät luokanopettaja, aineenopettaja, luokanvalvoja, rehtori, opinto-ohjaaja ja oppilashuollon henkilöstö kukin omalta osaltaan ohjauksen kokonaisuudessa. (Merimaa & Kasurinen 2012.) Työnjakoa tiedonsiirron suhteen ei ole kuitenkaan erikseen ohjeistettu tehtäväksi.

5 TEORIATAUSTAA

Oppilaanohjauksen opetussuunnitelman perusteiden teoreettisena viitekehyksenä ovat sosiodynaamisen ohjauksen lähtökohdat ja holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli. Sosiodynaaminen ohjauksikäsitelmä on konstruktivistinen, yleisluontoinen ja kokonaisvaltainen elämänsuunnittelun menetelmä. (Merimaa & Kasurinen 2012.) Opiskelijakeskeisyys, opiskelijan päätösten kunnioittaminen ja arvostaminen ovat yleensä opinto-ohjaajien toimintaa ohjaavia periaatteita. Vaikka opinto-ohjaajat eivät osaisikaan nimetä mitään tiettyä teoriaa ohjaamisensa perustaksi, heidän ohjaustoimintansa taustalla on nähtävissä selvimminkin aineksia eksistentiaalis-humanistisesta lähestymistavasta. (Lairio, Puukari & Nissilä 2001, 66-67.)

Ohjauksen teorit voidaan jakaa 1) psykodynaamisiin, 2) kognitiivis-behavioraalisiin, 3) eksistentiaalis-humanistisiin teorioihin ja 4) monikulttuuriseen ohjaukseen. Lisäksi konstruktivismiin myötä kehittyneet ohjauksen teorit voidaan nähdä viidentenä suuntauksena, joka on syntynyt vastavoimana erityisesti behavioristiselle ajattelulle. Tähän suuntaukseen kuuluu esimerkiksi Vance Peavyn sosiodynaaminen ohjausteoria. (Lairio ym. 2001, 42-45.) Psykodynaamisesta ja humanistisesta näkökulmasta katsottuna kognitiivis-behavioraalisen ja konstruktivistisen lähestymistavan suurin heikkous on se, etteivät ne kiinnitä huomiota ohjaajan ja ohjattavan väliseen vuorovaikutuksen laatuun ja dynamiikkaan (McLeod 2003, 152).

Eksistentiaalis-humanistinen lähestymistapa kytkeytyy 1900-luvun filosofiseen pohdintaan, jossa keskeistä on elämäntarkoituksen ja merkitysten tarkastelu. Nykyyhteiskunnassa korostuvan yksilöitymiskehityksen kannalta eksistentiaalis-humanistinen lähestymistapa on merkittävä: lähestymistavalle on ominaista korostaa ihmisen vapautta ja vastuuta sekä tukea hänen kasvuaan. (Lairio ym. 2001, 46.) Humanistisen lähestymistavan alkuvaihe ohjauksessa henkilöityy hyvin pitkälti Carl Rogersiin. Hänen mukaansa ohjaajan ja ohjattavan välille syntyneen vuorovaikutussuhteen tarkoitus on auttaa ohjattavaa löytämään itse omat mahdollisuutensa kasvaa ja kehittyä henkilökohtaisesti (Rogers 1961, 33).

Mearnsin ja Thornen (1999, 5) mukaan yksilökeskeinen ohjauksen lähestymistapa painottaa pääasiassa ohjaajan ja ohjattavan välisen vuorovaikutuksen laatua ja sen tarkoituksena on selvittää ohjattavan oma ”henkilökohtainen teoria”, jonka hän on rakentanut kokemuksistaan. Lähestymistapaa kritisoidaankin ”vain jutusteluksi”.

Sosiodynaaminen ohjaus on perustaltaan konstruktivistista. Se on sekä sosiaalista että yksilöllistä, mutta myös jatkuvan muutoksen tai liikkeen luonnehtimaa. Ihmisinä olemme sosiaalisia olentoja, muutamme jatkuvasti ja parhaillamme muodostamme holistisen, esteettisen tasapainon. (Peavy 1999, 10.) Ohjattava kohdataan yksilönä, mutta koko ajan otetaan huomioon, että hän on sosiaalisissa suhteissa muihin yksilöihin. Edelleen, ihmiset ovat merkityksen luoja, kykenemme tekemään karttoja elämämme poluista, suunnitelmia ja kaavioita ja, elämme, luomme ja viestimme sosiaalisten tekojemme ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteidemme kautta (Peavy 2000, 37).

Ohjaus on prosessi, jossa kulttuurin jäseniä autetaan valitsemaan ja konstruoimaan polkuja kulttuurin läpi ja suunnistamaan näillä poluilla. (Peavy 1999, 47-48.) Tämä tarkoittaa, että vaikka olemme yksilöitä, miellä jokaisella on oma taustamme ja oma kulttuurimme, joka vaikuttaa toimintaamme.

Ohjauksen uudistuksen keskiössä on holistinen oppilaskeskeinen ohjausmallin näkökulma. Oppilasta lähestytään kokonaisuutena. Ohjauksella tarkoitetaan urasuunnittelua, henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen sekä oppimistaitojen ohjausta. Oppilaan lisäksi ohjauksessa otetaan huomioon myös oppilaan huoltajat ja opettajat. Ohjaaja ei ole opas tai johtaja, vaan paremminkin kanssakulkija ohjausprosessin aikana. (van Esbroeck 1998, 48.) Yksinkertaistettuna, holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli korostaa ennen kaikkea ohjauksen ja opetuksen kokonaisuuden ja työnjaon tarkastelua oppilaan näkökulmasta.

Oppilaskeskeisyys siis yhdistää sekä Peavyn teoriaa, että holistista opiskelijakeskeistä ohjausmallia. Vanhalakka-Ruohon (2007, 48) mukaan holistiseen ohjausmalliin kuuluu myös yhteistyö ulkopuolisten tahojen ja asiantuntijoiden kanssa. Ohjaustehtävän hoitaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Nykänen (2010, 255) ottaa huomioon alueellisen (kunta) ja kansallisen (ministeriöt) kontekstin. Moniammatillinen työ ohjauksessa voi siis olla organisaation sisäistä tai niiden välistä yhteistyötä (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö 2012, 30). Olennaista on siis myös kysymys siitä, mitkä ohjauspalvelut ovat koulun sisällä ja mitä alueellisia, koulun ulkopuolella.

6 TIEDONSIIRTO NIVELVAIHEESSA

6.1 Paikallinen suunnitelmataso

Espoon kaupungin Internet-sivuilla tukitoimista sanotaan seuraavaa: ”Niveltäminen on oppimiseen, motivaatioon ja taitotasoon sekä käyttäytymiseen liittyvää tiedonsiirtoa, joka koituu oppilaan hyväksi. Nivelkohdilla tarkoitetaan oppilaan siirtoja kouluasteelta tai koulumuodosta toiseen, sekä siirtoja koulun sisällä. Niveltäminen tapahtuu opettajien ja muiden oppilaan kanssa työskentelevien henkilöiden välillä. Näin mahdollistetaan lapsen turvallinen siirtyminen uuteen oppimisympäristöön.”

Suunnitelmataso on eri kuntien osalta kirjava. Pienissä kunnissa, joista sain vastauksia sähköpostiviestiini, ei ole olemassa ohjaussuunnitelmaa. Jossakin se on tekeillä, mutta ei vielä valmis. Joissakin kunnissa ohjaussuunnitelma on olemassa. Erään kaupungin ohjaussuunnitelmassa on kaksi tavoitetta tiedonsiirtoon liittyen: 1) Siirtää jatko-opintojen kannalta olennaista tietoa peruskoulusta vastaanottavalle taholle ja 2) Siirtää etsivän nuorisotyön ohjaajille ohjauksen kannalta olennaista tietoa vaille opiskelupaikkaa jääneistä.

Nykänen (2010, 226) tutkimuksessa, joka kytkeytyy holistiseen opiskelijakeskeiseen ohjausmalliin, ohjauksen palveluiden työn- ja vastuunjaon toimivuus vaihteli verkostoituneesta sattumanvaraiseen. Rakenteiden puutteet saavat palvelut vaikuttamaan puuhastelulta. Näyttäisi siltä, että oppilaitosten välistä työn- ja vastuunjakoa tulisi tehostaa opiskelijoiden opintovaiheiden siirtymissä. Yhdessä tarkastelemassani kunnassa on tehty nivelvaiheysteistyön vuosikello alakoulusta yläkouluun. Siinä on määritelty tarkkaan myös työnjako: kenen vastuulle mikäkin tehtävä kuuluu. Vuosikello koskee kuitenkin vain tiedonsiirtoa alakoulusta yläkouluun. Siinä ei ole määritelty tiedonsiirtoa yläkoulun sisällä.

Ohjauksen työnjaon toimivuus on erityisen tärkeä opiskelijan opinpolun siirtymävaiheissa. Opettajien ja ohjaajien tulisi toimia yhteistyössä erityisesti niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Työnjaossa pitäisi huolehtia siitä, että työntekijä, joka tuntee parhaiten oppilaan asioita, hoitaa myös tiedonsiirron kouluasteelta toiselle. Perusopetuksen sisäisistä siirtymistä toimii tutkimuksen mukaan parhaiten siirtymä esiopetuksesta perusopetukseen. Sen sijaan siirtymää alakoulusta yläkouluun tulisi tutkimuksen mukaan kehittää. Oppimiseen ja opiskelumenetelmiin liittyvää tietoa tarvittaisiin tässä siirtymävaiheessa lisää. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö 2007, 162.)

Toisen asteen ”koulutuksen kiertolaisilla”, jotka ovat aloittaneet ja keskeyttäneet useita koulutuksia, on todettu muun muassa tunnistamattomia oppimisvaikeuksia, jotka voivat aiheuttaa motivoimattomuutta ja jopa masennusta ja pelkoa. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tuen antaminen ajoissa olisikin ensiarvoisen tärkeää. Systemaattinen ohjauksen työjako oppilaitoksen ja sen ulkopuolisten tahojen kanssa sekä tietosuojan huomioonottava tiedonsiirto kouluasteelta ja viranomaiselta toiselle, ovat osa keskeyttämisen ehkäisytyötä. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen & Pöyliö 2007, 162.)

6.2 Alakoulusta yläkouluun

Alakoulusta yläkouluun siirtymisen tukemisessa tavoitteena on opettajien oppilaantuntemus heti seitsemännen luokan alussa. Näin ongelmat tunnistetaan mahdollisimman varhain. Lisäksi oppilaiden keskinäinen tutustuminen sekä yhteistyötaitojen ja ryhmässä toimimisen harjoittelu vähentävät kiusaamista. Koulutyön sujuvuutta voidaan tukea myös opetusryhmien muodostamisella, mikä onnistuu, kun yläkoulun puolella on riittävä tieto siitä, miten kukin oppilas toimii ryhmässä ja minkälaisia oppimisedellytyksiä ja -vaikeuksia heillä on. Nivelvaiheessa alakoulusta yläkouluun hyvinä käytänteinä pidetään tiedonsiirtopalavereita, tutustumiskäyntejä, leirikouluja, toimintapäiviä, vanhempainiltoja, vanhempien vartteja sekä tukioppilastoimintaa. (Kasurinen 2006, 49.)

Opetushallituksen julkaisemassa OPO – Opinto-ohjaajan käsikirjassa on luku Luokan- ja ryhmäohjaajan työ ja tehtävät. Siinä todetaan: ”Nivelpalaverissa saat myös tietoa erityisen tuen tarpeista. Nivelvaiheissa tapahtuvaa tiedonsiirtoa koskevat viralliset salassapitomääräykset.” (Haime ja Huttunen 2011, 161.) Oman kokemukseni mukaan luokanohjaajat eivät yleensä osallistu nivellyspalaverihin. Ensinnäkin yläkoulun luokat eivät useinkaan ole valmiina, eikä luokanohjaajat tiedossa, kun nivellyspalavereja pidetään. Toisaalta palaverit pidetään alakouluittain, eikä tulevien luokkien perusteella.

6.3 Yläkoulusta toiselle asteelle

Pienillä paikkakunnilla, joissa yläkoulun nuoret siirtyvät tiettyyn lukioon ja ammatilliseen oppilaitokseen, järjestetään tiedonsiirtopalavereita myös yläkoulusta toiselle asteelle. Mikkelin seudulla peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opinto-ohjaajat ja erityisopettajat kokoontuvat yhteiseen tiedonsiirtokokoukseen. Lupa tiedonsiirtoon saadaan oppilaalta ja huoltajalta niin sanotulla tiedonsiirtolomakkeella. (Kasurinen 2006, 53.) Erään pienen kunnan opinto-ohjaaja tiedottaa oppilaiden huoltajia yhteishakua koskevassa tiedotteessa myös tiedonsiirrosta: ”Kotiin tulee lisäksi tiedonsiirtoa koskeva lupakysely, joka palautetaan täytettynä koululle. Mahdollinen tiedonsiirto peruskoulusta lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin tapahtuu syksyllä siihen oppilaitokseen, johon oppilas pääsee opiskelemaan. Tiedonsiirrolla pyritään turvaamaan oppilaalle hänen jatko-opinnoissa mahdollisesti tarvitsemansa tuki. Koululta siirretään ainoastaan koulutyöhön ja opiskeluun liittyvää tietoa. Koululta ei siirry oppilaan terveyteen liittyviä asiakirjoja eikä esim. psykologin lausuntoja. Näitä asiakirjoja oppilaitos kysyy tarvittaessa huoltajalta suoraan. Kouluterveydenhuollossa olevia asiakirjoja ja tietoja koskevat erilaiset ohjeistukset ja käytänteet.”

Suuremmilla paikkakunnilla, kuten pääkaupunkiseudulla, tiedonsiirtopalavereita yläkoulusta toiselle asteelle ei järjestetä. Tieto siirtyy tiedonsiirtolomakkeen avulla, jonka opiskelija toimittaa toisen asteen oppilaitokseen. Tiedonsiirtolomake täytetään joko peruskoulussa yhteistyössä huoltajien kanssa ja se jaetaan päättötodistuksen mukana tai vastaanottava oppilaitos lähettää lomakkeen, jonka opiskelija täyttää ja palauttaa vastaanottaessaan opiskelupaikkaa. Tiedonsiirtolomakkeissa kysytään tiedonsiirtolupa myös oppilaitosten välillä ja luvan saatuaan toisen asteen oppilaitoksen opinto-ohjaaja tai erityisopettaja voi tarvittaessa olla yhteydessä lähettävään peruskouluun.

7 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA

7.1 Tiedonsiirto oppilaitosten välillä

Tiedonsiirron välineenä vastaajat mainitsevat palaverit, puhelinkeskustelut, postin ja erilaiset tiedonsiirtolomakkeet. Tiedonsiirto alakoulusta yläkouluun näyttää tapahtuvan lähinnä palaverien muodossa. Yläkoulun oppilashuoltoryhmä tapaa alakoulun erityisopettajat ja luokanopettajat. Joissakin kouluissa ja kunnissa on käytössä tiedonsiirtolomake, jossa kysytään muun muassa oppilaan tavoitteista yläkoulussa, sosiaalisista suhteista, vahvuuksista, mitä tukea ja kuinka paljon oppilas on saanut sekä kaveritoivetta yläkoulun luokalle. Lomake täytetään huoltajan, oppilaan ja luokanopettajan yhteistyönä esimerkiksi kuudennen luokan vanhempainvartissa. Tietoja käytetään hyväksi jo seitsemänsiä luokkia muodostettaessa.

Palavereissa käydään läpi lähinnä tehostetun ja erityisen tuen oppilaita, mutta kaikki oppilaat mainitaan nimeltä ja kaikkien tiedonsiirtolomakkeet siirtyvät yläkouluun. Eräs vastaaja kertoo, että heillä oli aiemmin ongelmana se, että kyläkoulut kaunistelivat, jopa salailivat asioita, vaikeuttaen näin yläkoulun toimintaa. Tiedonsiirtovaiheessa helpottaa, jos tuntee ihmisen, jolle tietoa siirtää. Näin voi olla varma keskustelun luottamuksellisuudesta.

Pienillä paikkakunnilla on mahdollista siirtää tieto palavereissa myös toiselle asteelle. Suurien paikkakuntien toisen asteen oppilaitoksissa vallitseva käytäntö näyttää olevan, että he pyytävät tietoja joko peruskoulussa jaetulla tai hyväksymiskirjeen mukana lähetettävällä lomakkeella. Eräs opinto-ohjaaja toivoi, että tiedot olisivat oppilaitoksen käytössä jo keväällä, kun mietitään opetusjärjestelyjä ja niiden resursointia. Nykyinen Opetushallituksen koordinoima yhteishakujärjestelmä ei kuitenkaan mahdollista sitä. Miettinen (2007, 97) muistuttaa, että nivelvaihe ja sen yhteydessä tapahtuva, opetuksen järjestämisen kannalta oleellisen tiedon välittäminen on tehtävä mahdollisimman nopeasti, jotta tukitoimet voidaan käynnistää mieluummin jo ensimmäisinä opiskelupäivinä.

Toisen asteen vastaanottava oppilaitos voi ottaa yhteyttä lomakkeessa mainittuun yhteyshenkilöön yläkouluun. Yhteyshenkilö voi olla erityisopettaja, opinto-ohjaaja tai luokanvalvoja. Peruskoulussa varmistetaan tiedonsiirtolupa, ennen kuin tietoja luovutetaan. Tiedonsiirtolomakkeen lisäksi yksittäisissä tapauksissa toisen asteen oppilaitos voi saada tietoa myös erityisopettajan, opinto-ohjaajan, rehtorin, huoltajan tai vanhemman yhteydenoton kautta. ”*Eryteisesti todella erityisten tapauksien kohdalla nämä yhteydenotot ovat helmiä (koulukodeista, lastenkodeista, vankiloista jne. saapuvat opiskelijat).*” Miettisen (2007, 147) mukaan Oulun seudun Koulutuspolku-hankkeen käytänteiden mukaan toisen asteen oppilaitos veloitetaan ilmoittamaan perusopetuksen koululle, miten opiskelijan opinnot toisella asteella ovat alkaneet sujua.

Jos opiskelija on hakenut toiselle asteelle niin sanotun joustavan valinnan kautta vedoten vaikkapa oppimisvaikeuksiin, hänen on täytynyt toimittaa hakemuksen liitteeksi esimerkiksi erityisopettajan tai koulupsykologin lausunto ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Joustava valinta tarkoittaa, että koulutuksen järjestäjä voi erityisen syyn perusteella ottaa enintään 30 % kuhunkin ammatillisen peruskoulutuksen valintayksikköön otettavista opiskelijoista valintapistemääristä riippumatta. Tällaisia erityisiä syitä voivat olla esimerkiksi terveydelliset syyt, oppimisvaikeudet, sosiaaliset syyt tai työllistymisen turvaamiseen liittyvät syyt. (www.koulutusnetti.fi) Mikään ei estä toisen asteen oppilaitosta käyttämättä näitä tietoja oppilaan hyväksi, vaikka lopullinen valinta tapahtuisikin niin sanotusti normaalin väylän kautta.

Miettinen (2007, 96) toteaa, että jos joustavaa hakua lisättäisiin yhteishaussa erityisoppilaiden kohdalla, oleellinen tieto opiskelijasta siirtyisi suoraan vastaanottavalle

oppilaitokselle ja erityisoppilaan opiskelijaksi tulemiseen voitaisiin ajoissa varautua. Nyt kuitenkin näyttää siltä, että joustava haku ollaan poistamassa, kun yhteishakua muutetaan. Aika näyttää, millaiseksi yhteishaku muodostuu erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kannalta. Savon Sanomissa (16.9.2012) haastateltu professori Marja-Leena Stenström Jyväskylän Koulutuksen tutkimuslaitokselta arvioi, että joustavan haun poistaminen voi edesauttaa syrjäytymistä. ”Muutosta on perusteltu sillä, että on olemassa erityisryhmien omia koulutuksia, joihin nuoret voivat hakea. Samalla joustavaa hakua on pidetty kalliina.” Tiedonsiirron näkökulmasta joustavan haun poistaminen on askel taaksepäin erityisoppilaiden kohdalla.

7.2 Tiedonsiirto oppilaitoksen sisällä

”Tiedonsiirto koulun sisällä ei toimi oppilaan parasta ajatellen. On hys! hys! asioita, jotka opettaja kuulee ruokakaupan kassajonossa ts. pidetään salaisena asioita, jotka koko kylä tietää!! Tämä näin karrikoiden! Kuinka voit auttaa oppilasta, jos et tiedä hänen pulmiaan??! Ei opettajaa kiinnosta juoruilla oppilaitten asioista, vaan käyttää työssään tietoa. Tämä selvä epäluottamus opettajia kohtaan. Osaavat kyllä harkita kenelle voivat puhua ja että ovat vaitiolovelvollisia ulkopuolisten suhteen.”

Alakoulussa tiedonsiirtyminen oppilaitoksen sisällä ei näytä olevan merkittävässä asemassa, koska oppilasta opettaa pääasiassa oma luokanopettaja. Hän siirtää oleellisen tiedon omista oppilaistaan muille opettajille tarvittaessa. Näin tapahtuu myös vuosiluokan kertaavien oppilaiden kohdalla tulevan ja edellisen opettajan välillä. Koskisen (2011, 111) mukaan alaluokkien opetussuunnitelmissa huomioidaan myös koulun muun henkilöstön kuten rehtorin ja erityisopettajan panos nivelvaiheen onnistumiseksi muun muassa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtymissä sekä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Nivelvaiheen onnistumiseen ja niissä tehtävään yhteistyöhön on mietitty selkeitä malleja.

Yläkoulussa hankalinta näyttää olevan tiedon siirtyminen aineenopettajille ja sitä kautta opetuksen suunnitteluun. Tieto jää tavallaan puolitiehen, koska yhdellä oppilaalla on niin paljon opettajia. ”Jonkinlaisia siirtopalavereita on ilmeisesti pidetty, mutta niiden sisältö on kyllä ihan sisäpiirin tietoa. Aineenopettajana jää aikalailla ulkopuolelle kaikesta, enkä seiskaluokan oponakaan ole ollut missään mukana.” Eräällä luokanopettajalla on sama huoli. Hänen kokemuksen mukaan tietoa siirretään alakoulusta yläkouluun, mutta sitä ei oteta yläkoulussa huomioon. Tähän yläkoulun erityisopettaja toivoisikin selkeämpiä käytäntöjä. Eräs vastaaja kertoo, että esikoulun ja ensimmäisen luokan opettaja tapaavat koulun alettua syksyllä toisen kerran ja vaihtavat kuulumisia alkaneen syksyn koulunkäynnistä. Hän toivoo, että sama kaksiosainen käytäntö siirrettäisiin myös alakoulun ja yläkoulun väliseen tiedonsiirtoon: keväällä tiedonsiirtoa niin, että luokkajaot voidaan tehdä ja syksyllä tarkempi opetuksen järjestämisen kannalta oleellinen tieto.

Yläkouluissa käytäntönä on, että erityisopettajat ja luokanvalvojat kertovat oppilasta opettaville opettajille opetuksen kannalta oleellisen tiedon, joka heillä on. Kukaan ei kuitenkaan kertonut systemaattisesta toimintatavasta, miten tiedonsiirto hoidetaan:

”erityisopettajat ja luokanvalvojat vastaavat aineenopettajien tiedusteluihin”

”koulun arjessa ei tarjota tähän tiedonkulkuun ajallista resurssia vaan tietoa siirtyy ohi juostessa tai samaan ruokapöytään istuessa.”

”talon sisällä opettajien kokouksissa ja ennen kaikkea välituntipalavereissa”

”Wilma-viestein”

”rehtori on käynyt puhumassa jostakin oppilaasta muutamalla sanalla”

”toivottavaa olisi molemmin suuntainen kommunikointi.”

Oppilaitoksen sisäisessä työnjaossa korostuukin ryhmänohjaajien, erityisopettajien ja opinto-ohjaajien välinen työnjako. Keskeisessä asemassa on rehtori. Hän luo edellytykset hyvälle, toimivalle työnjaolle. Tutkimuksen mukaan oppilaitoksen

ohjauksen työnjaosta sopiminen on tärkeää. Ohjaussuunnitelmassa tulee sopia ne asiat, jotka kuuluvat kaikille opettajille, luokanohjaajille, opinto-ohjaajille, rehtorille ja sihteerille. Eri ohjauksen palvelujärjestelmien toimiva työnjako ja palveluiden koordinointi varmistavat tuen saatavuutta. (Nykänen, Karjalainen, Vuorinen ja Pöyliö 2007, 164-165.)

Luokanohjaajan tehtävä on myös tiedottamista: kaksisuuntaisessa tiedottamisessa luokanohjaaja ja ryhmänohjaaja kertovat ryhmänsä jäseniä koskevista opiskeluun liittyvistä asioista oppilashuollolle, muille opettajille, koulun johdolle ja muille oppilaille. Vastavuoroisesti, jos muiden opettajien tai oppilashuollon tietoon tulee luokan tai sen jäsenen opintojen kannalta keskeisiä asioita, on niistä tärkeää tiedottaa heti luokanohjaajalle tai ryhmänohjaajalle, jotta hän voi välittömästi ryhtyä järjestämään oppilaan opiskelua ja siihen liittyviä asioita. (Haime ja Huttunen 2011, 165.)

Ammatillisella puolella opinto-ohjaaja kertoo, että joskus tiedonsiirtolomakkeet jäävät koulun toimistoon pölyttymään, eikä tieto siirry opiskelijan opettajille. Nykäsen (2011, 106) mukaan tiedonkulkua saattavat haitata vastuuhenkilöiden nimeämisen sattumanvaraisuus suurten organisaatioiden hallinnossa ja työvoimapula sekä toimijoiden moniroolisuus pienillä alueilla. Suurempi ongelma on vastaajien mukaan kuitenkin se, etteivät opiskelijat toimita tiedonsiirtolomakkeita uuteen oppilaitokseen. *”Osa vanhemmista on onneksi aktiivisia, ja tuovat tiedon puhelimitse tai käymällä tänne koululle - mutta liika monen nuoren erityisentuen tarpeet ja vahvuudet jäävät niiden yksinhuoltaja äitien piirongin laatikoihin ja parvekkeen paperinkeräyspusseihin. Tuntuu että just niistä joista tietoa tarvitsee niin se tieto jää matkalle - ensimmäisen vuoden lopussa saadaan joku asia tietoon, joka selittää ehkä sen, että opinnot eivät ole edenneet ajoissa ja opiskelijalla on voinut mennä ”vuosi hukkaan”.*

7.3 Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot

Tietoa siirretään erityisesti oppimisen haasteisiin ja erityisjärjestelyihin liittyen. Toisella asteella toimijoita kiinnostaa, mitä tukea oppilas on saanut peruskoulussa ja miten kyseessä oleva oppimisvaikeus vaikuttaa toisen asteen opinnoissa suoriutumiseen, eli tarvitseeko hän lisätukea toisella asteella. Lämsä (2007, 147) kuvaa Koulutuspolku-hankkeessa kehitettyjä nivelvaiheen ohjauksen käytäntöjä Oulun seudulla. Hänen mukaansa peruskoulun päättövaiheessa täytettävä siirtohojks-lomake sisältää toisen asteen koulutuksen järjestämisen kannalta olennaista tietoa opiskelijan tilanteesta perusopetuksen päättövaiheessa. Tämän lisäksi lomakkeeseen kirjataan ylös myös ne perusopetuksen koulussa työskentelevät henkilöt, joilta saa tarvittaessa lisätietoa opiskelijasta ja hänelle perusopetuksen aikana tarjotuista tukitoimista. Siirtohojks:in avulla on mahdollista hyödyntää perusopetuksen aikana kertynyttä oppilaantuntemusta siinä vaiheessa, kun opiskelijalle suunnitellaan toisen asteen opintoja ja koulutuksessa tarjottavia tukitoimia.

Aina toisen asteen oppilaitos ei kuitenkaan pysty vastaamaan opiskelijan tarpeisiin. Esimerkiksi erityisopetuksen osalta toisen asteen oppilaitosten resurssit ovat jopa olemattomat: *”mulla on aika skeptinen olo sen suhteen, että mitä tukea noilla tiedoilla meidän oppilaitoksen opiskelija voi saada. Meillä on yksi laaja-alainen erityisopettaja 1000 opiskelijaa kohden - ja hän ei anna yhtään opetustuntia. Joten se siitä tehostetusta tuesta. Toki meillä muuten pyritään järjestämään lisäopetusta, tukiovetusta jne. Mutta paljon olisi tehostettava!”*

Alakoulun opettajan mukaan opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja ovat:

- se, missä asioissa tarvitsee tukea, erityisesti tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla toivon saavani tietää myös vahvuuksista ja esim. jos jollakulla on vahva visuaalinen muisti yms.
- myös kaverisuhteet tai antikaverisuhteet saattavat olla hyviä tietoja samoin kuin käyttäytymismallit tietyissä tilanteissa

- *kotiolut saattavat olla opetuksen kannalta välttämätöntä tietoa, jos ne vaikuttavat erityisellä tavalla koulun käyntiin*

Lisäksi mainittiin kiusaaminen ja väkivaltainen käyttäytyminen.

Sosiodynaamisen ohjausmallin mukaan oppilaan tulisi konstruoida yhdessä ohjaajan kanssa, mitä tietoa hän haluaa siirrettävän seuraavaan oppilaitokseen. Peavyn (1999, 33, 43) mukaan ohjaajina meillä on etuoikeus kuulla monia tarinoita ja elämän käsikirjoituksia ja liittyä yhdeksi tarinan kertojista, kirjoittamaan tarinoita uudelleen niin, että asiakkaat pääsisivät siirtymään kohti toivomiaan tulevaisuuksia. Sanat eivät ole ainoastaan todellisuutta edustavia merkkejä, ne ovat todellisuuden konstruointivälineitä. Sanat ovat välineitä joilla asioita saadaan tehdyksi ja merkityksiä rakennetuksi. Van Esbroeckin (1998, 48) mukaan holistinen näkökulma ohjaukseen painottaa opiskelijakeskeisyyttä, kunnioittaen opiskelijan yksilöllistä identiteettiä. Ohjauksen tulee korjata ja ehkäistä ongelmien kehittymistä, mutta myös tukea yksilön kehitystä.

Tiedonsiirrossa välitetään tietoa myös vahvuuksista, mutta monen vastaajan mukaan ne jäävät helposti ongelmia pienemmälle huomiolle. *"Myönteisten asioiden siirtäminen suomalaisessa koulujärjestelmässä olisi varmasti paikallaan."* Eräs aineenopettaja huomauttaa, että yläkoulun ylämäkeä voisi loiventaa oppilaan vahvuuksien kautta. Hän kertoo saavansa tiedon oppilaiden vahvuuksista keskustelemalla oppilaan ja huoltajien kanssa vanhempainvarteissa. Nykänen (2011, 98) muistuttaakin, että jos oppilaan kohdalla puhutaan opintovaiheiden siirtymien silloittamisesta, voisi työntekijöiden yhteistyötarpeista puhua nivelvaiheprosessina. Työntekijöiden yhteistyöprosessit nivoutuvat asiakkaan siirtymäprosesseihin, ja asiakkaan tulisi aina olla oman asiansa parhaina asiantuntijoina mukana siirtymäprosessien keskiössä.

Toisen asteen opinto-ohjaaja kuvasi omaa lain tulkintaansa seuraavasti: *"Mä oon varmaan enemmän kuin holistinen ihminen tuon asian osalta eli ajattelen, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Mä näen opiskelijan hyvin kokonaisvaltaisesti ja ajattelen, että ei voi olla sellaisia asioita joita oppilaitoksen ei tarvitse tietää. Tieto siitä, että isä on vankilassa ei ehkä olennaisesti vaikuta opetuksen järjestämiseen - mutta kokemuksen mukaan tollaset asiat heijastelee opiskelijan arkipäivässä hyvinkin paljon. Jos tuollaiset asiat tiedetään, niin tarvittavaa tukea koulunkin puolesta osataan ohjata paremmin. Oletan/tiedän, että tuota tulkitaan hyvinkin suppeasti aika ajoin. Opetuksen kannalta välttämättömiä tietoja on varmasti esim. oppimisvaikeudet. Tämäkin kyllä lähtee negatiivien kautta liikkeelle - eli tieto erityislahjakkuuksista unohtuu."*

Lain mukaan voidaan siirtää *opetuksen kannalta välttämättömät tiedot*. Lakimiesten tulkinta laista tuntuu olevan tiukka (Helminen 2009). Monet vastaajat painottavatkin, että mitä tahansa opetuksen kannalta oleellista tietoa saa siirtää, kun siihen on huoltajan lupa. Eräs erityisopettaja kertoo, että hänen kysyessä vanhemmilta lupaa tiedonsiirtoon hän on yleensä saanut vastauksen, että saa kertoa kaiken, mikä vain auttaa hänen lastaan eteenpäin.

Vaikka monet tulkitsevat lakia väljästi, *"ihminen on kokonaisuus ja on mahdotonta pilkkoa tietyt asiat vain opetuksen kannalta tärkeiksi"*, vastauksissa tulee esille myös huoli oppilaan edun toteutumisesta: *"Olen ajoittain miettinyt, että ovatko oppilaista annetut profiilit ja "varoitukset" aina oppilaan edun mukaisia. Minusta kullekin oppilaalle pitäisi antaa uuden alun mahdollisuus. Tiedonsiirtämisen täytyy olla korkealla eettisellä tasolla ja asiallista, lainmukaista ja sekä oppilaan että tämän perheen edun mukaista. Tämä on niitä asioita koulumaailmassa, jonka äärellä on helppo tuntee, ettei aika riitä.-- Olennaista on myös se, että näistä asioista puhutaan ja käytännöt sujuisivat mutkattomasti sekä koulujen välillä että sisällä."*

Alakoulusta yläkouluun siirtyä kaikista oppilaista todistukset ja mahdollinen käytössä oleva tiedonsiirtolomake. Yläkoulusta toiselle asteelle kaikista oppilaista siirtyä arvosanat yhteishaun kautta. Tiedonsiirto painottuu tehostetun ja erityisen tuen oppilaisiin, mutta tieto siitä, että oppilaalla ei ole tehostetun tai erityisen tuen tarvetta, on myös oleellista tietoa. *"Erityisen ja tehostetun tuen oppilaan kannalta asia selvempi ja*

helpompi, koska hänellä on ao. tiedonsiirtolupa vanhemmilta ja muutekin on ollut tiiviimpi yhteistyö kodin kanssa.”

Nykäsen (2010, 251) mukaan nivelvaiheyhteistyöhön tarvitaan heterarkian eri tasojen, kuten hallinnonalojen johdon, organisaation johtajien ja toimijoiden työn yhteensovittamista, jotta strategiat, resurssit ja palvelu kohtaisivat asiakkaan. ”Salassapitosäädösten” koetaan vaikeuttavan tiedonsiirtoa. ”*Sosiaalitoimi tekee mielestäni itsensä ”tärkeäksi” vetoamalla salassapitoon, vaikka he eivät olisi kysyneet huoltajilta tiedonsiirtomahdollisuutta! Moni huoltaja luulee, että tieto siirtyy ainakin luokanvalvojalle ja erityisopetukseen!*” Todetaan, että voi kulua vuosikin, kun ihmetellään, miksi opinnot eivät suju toivotulla tavalla, kunnes tilanne selviää. Nykäsen (2011, 106) mukaan nivelvaiheiden tiedonsiirto- ja tietosuojasioita ei ole pystytty ratkaisemaan riittävän joustavasti. Tämä haastaa ohjauksen palvelujärjestelyiden suunnitelmalliseen kehittämistyöhön.

8 POHDINTAA

Kehittämishankkeeni tarkastelee tiedonsiirtoa alakoulusta yläkouluun ja toiselle asteelle. Halusin selvittää niitä ”kipupisteitä” tai ”kompastuskiviä”, joita tiedonsiirrossa saattaa esiintyä. Saamieni tulosten valossa pohdin, kuinka esille tulleet ongelmakohdat olisi vältettävissä ja esitän, millainen työnjako kouluissa voisi olla opetushenkilökunnan välillä, jotta tiedonsiirto sujuisi paremmin. Kun tiedonsiirto sujuu hyvin, siitä hyötyvät kaikki: yhteiskunta, oppilaitokset, virkamiehet, mutta ennen kaikkea opiskelijat itse. Kun opiskelijan tarpeet on huomioitu opintojen valmistelussa ja tieto siirtynyt, opiskelija menestyy paremmin opinnoissaan. Toimiva tiedonsiirto vähentää osaltaan opintojen keskeyttämisistä toisella asteella ja ehkäisee syrjäytymistä.

Vastaajista eniten on opinto-ohjaajia ja vähiten taas erityisopettajia. Vastaajamäärien mukaan opinto-ohjaajien näkökulma painottuu ja toisaalta erityisopettajien näkökulma jää vähäiseksi. Sähköpostivastausten sisällön näkökulmasta näin ei kuitenkaan ole. Tutkimus ei ollut määrällinen, mutta yleisesti sanoen opinto-ohjaajilla oli hyvin samankaltaisia vastauksia eri kysymyksiin, kuten esimerkiksi kysymykset miten tieto siirtyy oppilaitosten välillä tai mitä tietoa siirtyy. Erityisopettaja taas vastasi omasta näkökulmastaan ja näin toi erilaista lisää vastauksiin.

8.1 Tiedonsiirto ongelmallista oppilaitosten sisällä yläkouluissa ja toisella asteella

Vastaajien mukaan tiedonsiirto toimii hyvin pienessä oppilaitoksessa ja ylipäänsä alakouluissa. Monet kokevat tiedon siirtyvän hyvin myös oppilaitoksesta toiseen. Sen sijaan yläkoulujen ja toisen asteen oppilaitosten (lähinnä ammattikoulujen) sisällä tieto ei tunnu kulkevan systemaattisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Vastaajat kuvaavat, että heillä ei ole yhteisesti sovittua toimintamallia. Tiedon siirtyminen on siis satunnaista ja tapahtuu kiireessä kahdenkeskisissä kohtaamisissa välitunneilla. Toisella asteella töissä oleva vastaaja kertoi, että pahimmillaan ensimmäinen vuosi menee hukkaan, kun opettajilla ei ole tietoa, miten opiskelijaa pitäisi tukea. Suunnitelmatasollakaan ei mainita työnjakoa oppilaitosten sisällä.

Sekä eksistentiaalis-humanistisesta että sosiodynaamista näkökulmasta tarkasteltuna tiedonsiirrossa keskeisenä tiedon siirtäjänä kuuluisi olla oppilas itse. Toisaalta sama näkökulma voidaan tulkita liittyvän myös holistiseen opiskelijakeskeiseen ohjausmalliin. Myös siinä oppilaiden tarpeet ovat keskiössä. Näin ollen se tieto, mitä kustakin oppilaasta siirretään, olisi hyvä pohtia yhdessä oppilaan kanssa. Alaikäisen ollessa kyseessä, tärkeässä roolissa ovat tarkastelemieni lomakkeiden mukaan myös huoltajat. Koska lukuvuoden vaihtuessa tiedonsiirtoa tehdään suurista oppilasmääristä, käytäntönä näyttää olevan erilaisten lomakkeiden hyödyntäminen. Kun asiantuntijat laativat lomakkeet, he voivat ohjata sitä, mistä haluavat tietoa.

Kun tieto siirtyy keväällä oppilaitoksen oppilashuoltoryhmälle, ryhmä voi yläkoulussa suunnitella ryhmäjakoja. Niin kauan kuin joustava haku on vielä käytössä, myös toisen asteen oppilaitokset saavat tietoa jo keväällä niistä opiskelijoista, jotka ovat hakeneet joustavan haun kautta. Vastaajat toivovat, että tämä tieto hyödynnettäisiin mahdollisuuksien mukaan jo tulevan vuoden suunnittelussa.

Tämän kehittämishankkeen tulosten mukaan suurin haaste on saada siirrettyä oppilaitoksen saama tieto niille opettajille, jotka opettavat oppilaita ja opiskelijoita, joiden opetuksen järjestämisestä on siirretty tietoa. Luokanvalvojat (-ohjaajat) ja ryhmänohjaajat ovat tässä avainasemassa, koska heillä on kokonaisvastuu opiskelijoista. Opintojen edetessä he toimivat ohjaajina ”etulinjassa”. Tutustumalla opiskelijoihinsa luokan- ja ryhmänohjaajat saavat käsityksen siitä, millaista ohjausta kukakin tarvitsee ja

pystyvät näin ohjaamaan enemmän ohjausta tarvitsevat opiskelijat opinto-ohjaajan puheille. (van Esbroeck 1998, 58.)

Yläkoulussa oppilashuoltoryhmä saa tiedot alakoulusta, jotta voi niiden pohjalta hakea muun muassa erityisopetusresurssia seuraavalle vuodelle. Heidän tulee sen jälkeen siirtää saamansa tieto, kuten kaikista oppilaista lähetetty tiedonsiirtolomake, luokanvalvojalle. Toisella asteella toimii sama käytäntö, jos oppilaitoksessa on käytössä tiedonsiirtolomake. Tätä ei ole kuitenkaan kirjoitettu auki kuntien suunnitelmatasolla niissä kunnissa, joiden ohjaussuunnitelmiin perehdyin. Tähän kehittämishankkeeni päätulokseen, ”kompastuskiveen” tai ”kipupisteeseen”, pyrinkin nyt laatimaan ehdotukseksi mallin, jonka mukaan tieto saataisiin siirtymään tarkoituksenmukaisesti myös oppilaitosten sisällä. Ehdotuksen laadinnassa olen käyttänyt tukena kehittämishankkeessani saamaani aineistoa, ohjauksen tutkimuskirjallisuutta ja omia kokemuksia.

8.2 Ehdotus toimintamalliksi oppilaitosten sisäiseen tiedonsiirtoon

Syksyllä luokanvalvojan tai ryhmänohjaajan tehtävä on tutustua oppilaisiinsa ja opiskelijoihinsa. Käytäntö näyttää olevan, että oppilaskohtaiset tapaamiset on järjestetty niin, että alaikäisellä tapaamiseen osallistuu myös huoltaja tai huoltajat (mm. suunnitelmatasolla mainitut vanhempainvartit). Oppilas tai opiskelija itse osaa parhaiten kertoa, mitkä ovat hänen vahvuutensa ja missä hän tarvitsee tukea (vrt. Peavy 1999, 33, 43). Itse olen kokenut, että varhainen tapaaminen huoltajan kanssa positiivisissa merkeissä auttaa yhteistyössä jatkossa. Opettajan kysyessä oppilaan vahvuuksista, tapaamisesta jää positiivinen mieli. Lisäksi, jos opettaja kysyy oppilaan ja huoltajien toiveita koulun suhteen, keskustelussa tulevat esille myös tuen tarpeet.

Nykäsen (2010, 249) mukaan asiakkailta ei hänen haastateltaviensa käsityksen mukaan kysytä, millaista opetusta, ohjausta ja oppimisen tukea he tarvitsisivat, vaan palvelut suunnitellaan asiantuntijoiden kesken esimerkiksi opetussuunnitelmaprosessissa. Näyttää siltä, ettei asiakkaita aina oteta mukaan palveluiden suunnitteluun, kuten holistisesta opiskelijakeskeisestä ajatusmallista katsottuna tulisi tehdä. Tämä voi olla yksi syy siihen, että asiakkaat kokevat asiat ulkokohtaisina. Tällöin ei esimerkiksi nuoren tai vanhempien tietoa oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista haluttane jakaa asiantuntijoiden kanssa. Vastaajien mukaan tieto ei siis aina siirry huoltajien välittämänä perusasteelta toiselle asteelle. Vanhempien ja huoltajien osattomuus lasten ja nuorten opinpolun vaiheissa saattaa näyttäytyä pelkona, että tietoja käytetään väärin, eikä niitä siksi anneta opinvaiheesta toiseen.

Kun luokanvalvoja tai ryhmänohjaaja tuntee luokkansa vahvuudet ja tuen tarpeet, on hänen tehtävänsä huolehtia siitä, että myös muut opettajat saavat opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon. Oppilastapaamisissa on hyvä sopia, mitkä ovat ne tiedot, jotka muiden opettajien on hyvä tietää. Kun asia on sovittu oppilaan tai opiskelijan ja alaikäisen huoltajan kanssa, opettajan ei tarvitse itse tehdä rajanvetoa laintulkinnan kanssa. Koulun toimijat, ryhmänohjaajat, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat, voivat vaikuttaa omilla työtavoillaan tiedonsiirtoon. He voivat esimerkiksi kannustaa peruskoulussa vanhempia kertomaan uudessa oppilaitoksessa erityistuen tarpeesta tai vastaanottavassa oppilaitoksessa kysellä rohkeasti mahdollisista haasteista ja toiveista tulevia opintoja ajatellen. Vastaajien käsitykset opetuksen kannalta välttämättömästä tiedosta vaihtelevat. Suurin osa näkee oppilaan ja hänen tilanteensa holistisesti. He ottavat huomioon koko ihmisen ja hänen viitekehyksensä. Laki on kuitenkin hyvin tiukka. Kuten opetussuunnitelmassa muistutetaan, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi on syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Uskoisin, että lähes kaikissa oppilaitoksissa on mahdollista järjestää alkusyksystä lyhyet luokanvalvojan tai ryhmänohjaajan vetämät tiedonsiirtopalaverit ryhmää opettaville opettajille. Opettajat ovat ehtineet jo tutustua ”puhtaalta pöydältä” opetusryhmiinsä niiden viikkojen aikana, kun oppilaspalavereita järjestetään. Jos oppilaitoksessa on käytössä jaksosysteemi ja tiedonsiirtopalavereita voidaan pitää aina ennen uuden jakson alkua. Todennäköisesti ryhmien opettajat ovat kuitenkin selvillä jo syksyllä koko vuodeksi ja tieto saadaan siirrettyä kerralla yhdessä palaverissa.

Oppilaiden tilanteet muuttuvat pitkin lukuvuotta. Monet vastaajat kertoivatkin käyttävänsä kouluhallinnon ohjelmia, kuten esimerkiksi Wilmaa, tiedonsiirrossa. Wilman kautta on mahdollista lähettää suojatusti viestiä kerralla kaikille oppilasta tai opettajaa opettaville opettajille.

Olen koonnut ehdotuksen oppilaitoksen sisällä tapahtuvan tiedonsiirron työnjaosta taulukkoon 1. Työnjakoa oppilaitoksen sisällä tarkastellaan siis holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin mukaan oppilaiden ja heidän huoltajiensa näkökulmasta.

TAULUKKO 1 Ehdotus tiedonsiirron työnjaosta oppilaitoksen sisällä

aika	tehtävä	vastuuhenkilö
kevät	tiedonsiirto lähettävästä oppilaitoksesta vastaanottavaan	OHR: rehtori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja
	tiedonsiirto OHR:ltä luokan- / ryhmänohjaajille	OHR + uudet luokan- / ryhmänohjaajat
syksy	oppilas- / opiskelijatapaamiset	luokan- / ryhmänohjaajat (+erityisopettaja)
	tiedonsiirto luokan- / ryhmänohjaajilta muille opettajille	luokan- / ryhmänohjaajat (+erityisopettaja)

Vastaajat toivat esille myös tietosuojan aiheuttamia ongelmia, joita oppilashuoltoryhmässä esiintyy yhteistyössä eri toimijoiden välillä. Nykäsen, Karjalaisen, Vuorisen ja Pöyliön (2007, 30) mukaan organisaation sisäinen moniammatillinen eri ammattiryhmien välinen yhteistyö voi olla saman hallinnon alaista, kuten luokanopettajan ja erityisopettajan yhteistyö tai poikkihallinnollista, kuten opinto-ohjaajan ja kuraattorin välinen yhteistyö. Nykänen (2010, 255) on mallintanut ohjauksen palvelujärjestelyiden yhteistoiminnallista johtamista. Jotta yhteistyö voisi toimia asiakkaan moniammatillisten palvelujen kontekstissa (esimerkiksi sosiaalipalvelut ja oppilaitos), mallin mukaan pitäisi strateginen suunnittelu ja yhteistyö toimia kansallisesta kontekstista (sosiaali- ja terveysministeriö ja opetusministeriö) lähtien.

van Esbroeckin ja Wattsin (1998, 3) mukaan liian usein keskustellaan eri toimijoiden alueiden määrittelystä sen sijaan, että mietittäisiin, miten eri toimijat voisivat tukea toisiaan. Tällä hetkellä oppilashuoltoryhmän jäsenten toimintaa määrittävät lait, kuten terveydenhoitajan työtä määrittävä potilaslaki, eivät mahdollista kaikilta osin tiedon siirtämistä oppilashuoltoryhmän jäseneltä toiselle. Kuten aikaisemmin olen maininnut, yhteistyö nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Jos he luottavat siihen, että nuori hyötyy moniammatillisesta yhteistyöstä nivelvaiheen tiedonsiirrossa, he antavat luvan oleellisen tiedon siirtämiseen.

Onnistuneessa tiedonsiirrossa vastuu on jakaantunut nuoren, huoltajan, opinto-ohjaajan, erityisopettajan ja luokan- tai ryhmäohjaajan kesken (taulukko 2) ja jokainen ymmärtää vastuunsa ja tehtävänsä. Esimiehen tehtävä on huolehtia siitä, että koulun toimijat hoitavat osuutensa. Olisi hyvä, jos oppilaitosten välinen tiedonsiirto olisi otettu huomioon ja mahdollistettu opetusviraston tasolta lähtien. Aina huoltajilla ja nuorella itsellään ei ole voimavaroja tai mahdollisuutta hoitaa omaa osuuttaan. Silloin koulun toimijoiden on otettava suurempi vastuu siitä, että nuoren etu toteutuu. Jos nuoren opiskelujen tai elämänhallinnan tukena toimii muita osapuolia, kuten kuraattori, terapeutti tai psykologi, nuoren ja huoltajien kanssa kannattaa keskustella myös heidän mukaan ottamisesta ja asiantuntijuuden huomioimisesta tiedonsiirrossa. Tarvittaessa tukea voidaan pyytää myös sosiaalitoimen lastensuojelulta, jos kyseessä on alaikäinen nuori.

Taulukkoon 2 olen koonnut kaikki nivelvaiheen tiedonsiirron toimijat opetuksen järjestämisen kannalta. Jos kunnassa on sovittu nivelvaiheyhteistyöstä oppilaitoksesta toiseen, voisi tämä täydentää sitä toimien ohjenuorana oppilaitoksen sisällä.

TAULUKKO 2 Ehdotus työnjaoista

toimija	vastuu
nuori (+alaikäisen huoltaja)	- osallistua keskusteluun, jossa käydään läpi nivelvaiheen tiedonsiirto (esim. ns. vanhempainvartti)
rehtori	- huolehtia siitä, että koulussa on määritelty nivelvaiheen tiedonsiirron vastuunjako ja se toimii
opinto-ohjaaja (apuna koko OHR)	- osallistua vastaanottavan / lähettävän oppilaitoksen edustajana tiedonsiirtoon - vastaanottavassa oppilaitoksessa siirtää tieto luokan- / ryhmäohjaajille
luokan- tai ryhmäohjaaja	- osallistua opon kanssa nivelvaiheen tiedonsiirtokeskusteluun vastaanottavassa oppilaitoksessa
aineenopettaja	- osallistua oppilaitansa / opiskelijoitansa koskeviin tiedonsiirtotilaisuuksiin - ottaa saamansa tieto huomioon opetuksessa
erityisopettaja	- tukea kaikkia edellä mainittuja toimijoita nivelvaiheen tiedonsiirrossa erityisesti erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden / opiskelijoiden osalta
muut mahdolliset osapuolet (kuraattori, koulupsykologi, sosiaalityöntekijä, tukihenkilö, terapeutti)	- jos on tarkoituksenmukaista, osallistuu osaltaan tiedonsiirtoon (palaverit, yms.)

LÄHTEET

- van Esbroeck, R. 1998. The Changing role of Guidance Counsellors in Flanders. *International Journal for the Advancement of Counselling* 20, 45-60.
- van Esbroeck, R. & Watts, A. G. 1998. New Skills for a Holistic Career Guidance Model. *International Careers Journal*, Launch Edition June, 1-9.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Haime, S. & Huttunen, M-L. 2011. Luokan- ja ryhmänohjaajan työ ja tehtävät. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) 2011. OPO. Opinto-ohjaajan käsikirja. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy. Opetushallitus, 160-170.
- Helminen, J. 2009. Luentomoniste: Vaitiolovelvollisuus viranomaisyhteistyössä.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jahnukainen, M. 2002. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Lastensuojelun keskusliitto
- Kansanterveyslaki 28.1.1972/66
- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kasurinen, H. 2006. Ohjaus opinpolun nivelvaiheissa. Teoksessa M. Karjalainen & H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 41-62.
- Kasurinen, H. & Lainikari, M. 2012. (toim.) CHANCES – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus.
- Kasurinen, H. Merimaa, E. & Pirttiniemi, J. (toim.) 2011. OPO. Opinto-ohjaajan käsikirja. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy: Opetushallitus.
- Koskinen, T. 2011. Kunnalliset opetussuunnitelmat ja ohjauksen järjestäminen. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) 2011. OPO. Opinto-ohjaajan käsikirja. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy. Opetushallitus, 107-116.
- Lairio, M. & Puukari, S. 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Lairio, M. Puukari, S. & Nissilä, P. 2001. Ohjauksen teoreettinen perusta. Teoksessa: M. Lairio & S. Puukari 2001. Muutoksista mahdollisuuksiin. Ohjauksen uutta identiteettiä etsimässä. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 41-67.
- Laki kansanterveislain muuttamisesta 2007/626.
- Laki perusopetuslain muuttamisesta 24.6.2010/642.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lygdmann, M.R. & Saari, P. 2010. NITOJA-HANKE. Nivelvaihe, toiminta ja jatko työelämään 2008-2010. Omnian julkaisuja C10.
- Lämsä, A-L. 2007. CASE: Erilaisen oppijan koulutuspolku peruskoulusta toiselle asteelle. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari. (toim.) CHANCES – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus, 144-148.
- McLeod, J. 2003. An Introduction to Counselling. (3. painos.) Buckingham: Open University Press.
- Mearns, D. & Thorne, B. 1999. Person-centered Counselling in Action. Second edition. London: Sage.
- Miettinen, K. 2007. Ohjauksen kansalliset painopistealueet toisen asteen ammatillisessa erityisopetuksessa. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari. (toim.) CHANCES –

- opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus, 92-102.
- Moberg, S. 2002. Integraation ja inklusiivisen kasvatuksen ideologia ja kehittyminen. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. Lastensuojelun keskusliitto, 43-48.
- Nykänen, S. 2010. Ohjauksen palvelujärjestelyjen toimijoiden käsitykset johtamisesta ohjausverkostossa. Matkalla verkostojohtamiseen? Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Nykänen, S. 2011. Ohjauksen verkostoyhteistyö. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa & J. Pirttiniemi (toim.) 2011. OPO. Opinto-ohjaajan käsikirja. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy. Opetushallitus, 96-106.
- Nykänen, S. Karjalainen, M. Vuorinen, R & Pöyliö, L. 2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – poikkihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Nykänen, S. Karjalainen, M. Vuorinen, R. & Pöyliö, L. 2012. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari. (toim.) CHANCES – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus, 26-47.
- Onnismaa, J. Pasanen, H. & Spangar, T. 2000. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: PS-kustannus.
- Patton, M. 1990. Qualitative Evaluation and Research Methods. 2. painos. Newbury Park: Sage.
- Peavy, R. V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Suomentaja Petri Auvinen. Työministeriö, Helsinki: Psykologinen Kustannus Oy.
- Peavy, R. V. 2000. Ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaus postmodernina aikana. Suomentaja Petri Auvinen. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Juva: PS-kustannus, 14-40.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010.
- Rogers, C. R. 1961. On Becoming a Person. A Therapist's View of Psychotherapy. Boston: Houghton.
- Vanhalakka-Ruoho, M. 2007. Ohjauksen monitoimijainen yhteistyö ja kehittämisen sanastot. Teoksessa H. Kasurinen & M. Launikari. (toim.) CHANCES – opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Helsinki: Opetushallitus, 48-62.

INTERNETLÄHTEET:

- Espoon kaupunki. Tukitoimet. [viitattu 5.6.2012] Saatavana [www.-muodossa: <http://www.espool.fi/fiFI/Paivahoito_ ja_koulutus/Perusopetus/Peruskoulut/Alakoulut/Meriusvan_koulu/Koulutyo/Tukitoimet>](http://www.espool.fi/fiFI/Paivahoito_ ja_koulutus/Perusopetus/Peruskoulut/Alakoulut/Meriusvan_koulu/Koulutyo/Tukitoimet)
- Koulutusnetti. Joustava valinta. [viitattu 13.6.2012.] Saatavilla [www-muodossa: <http://www.koulutusnetti.fi/index.php?file=212>](http://www.koulutusnetti.fi/index.php?file=212)
- Lukimat-verkkopalvelu. Tuen muoto. [viitattu 13.6.2012.] Saatavilla [www-muodossa: <http://www.lukimat.fi/matematiikka/tietopalvelu/tukitoimet/oppimisen-tuen-muodot-ja-toimijat/tuen-muoto>](http://www.lukimat.fi/matematiikka/tietopalvelu/tukitoimet/oppimisen-tuen-muodot-ja-toimijat/tuen-muoto)
- Merimaa, E. & Kasurinen, H. 2012. Oppilaanohjaus peruskoulussa. [viitattu 7.6.2012] Saatavilla [www-muodossa: <http://www.edu.fi/download/117319_oppilaanohjaus_peruskoulussa.pdf>](http://www.edu.fi/download/117319_oppilaanohjaus_peruskoulussa.pdf)

- Oppilashuollon käsikirja. 2011. Perusopetuksen ja lukion opettajille sekä muille oppilashuollon toimijoille. Kemi. [viitattu 13.6.2012] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.kemi.fi/Sivistyspalvelukeskus/perusopetus/lomakkeet/OppilashuollonKasikirja.pdf>>
- Savon Sanomat. Professori: joustavan haun lakkauttaminen voi johtaa syrjäytymiseen. [viitattu 18.10,2012] <<http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/professorilakkauttaminen-voi-johtaa-syrjaytymiseen/1246796>>